

ملک‌زاده، محمدحسین

حدیث عنوان بصری/محمدحسین ملک‌زاده.

قم: کتاب فردا، ۱۳۹۰.

معارف قرآن و اهل بیت (ع)؛ ۷.

۹۷۸-۶۰۱-۶۳۷۵-۰۱-۴

فیا

الف ۹۰۴۱۱۳۳/ع/۱۴۵ BP

۲۹۷/۲۱۴

۲۴۷۶۱۰۰

سرشماری

عنوان و نام پندآور

مشخصات نشر

فروست

شابک

وضعیت فهرست نویسی

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

حدیث عنوان بصری

محمد حسین ملک زاده

قم / کتاب فردا

اول / تابستان ۱۳۹۱

۹۷۸-۶۰۰-۶۳۷۵-۰۱-۴

۱۰۰۰ نسخه

ریا

ترجمه

ناشر

نویسنده

شابک

تیراژ

قیمت

م. کت. بصر

کتاب فردا: ۰۲۵۱۷۷۱۶۹۹۴

فروش اینترنتی: www.BookRoom.ir



www.ketab.ir

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم وإياه نستعين...

الحمد لله الذي هدانا لهذا لم كنا من أهله لنكون لإحسانه من الشارين، حمداً يكون سبباً إلى رضوانه و ذريعة إلى مغفرته وطريقاً إلى جنته وعوناً على تأدية حقه...

و الصلاة والسلام على خير خلقه نبينا محمد ﷺ إمام الرحمة وقائد الخير ومفتاح البركة...

وعلى أهل بيته الطيبين الطاهرين المعصومين المكرمين المنتجبين الأئمة المهديين سيما بقية الله في الأرضين، رוחي وأرواح العالمين لتراب مقدسهم، عجل الله تعالى فرجه وسهل الله مخرجه وجعلنا من خلائقه و نصرة و شيعته و محبيه و المستشبهين بين يديه...

اما بعد، همانگونه که می دانید حتی رای فهم بخشی از دقایق و ظرایف مطالب و معارفی که در مورد گفته امام به حق ناطق، جعفر بن محمد الصادق (ع)، در روایت پیرمردی دوست دار دانش، جویای حقیقت و طالب هدایت به نام «عنوان بصری» آمده است، باید به شرح و تفسیر ژرف و گسترده این حدیث پرداخت



که مکان و مکانت خاص خود را می‌طلبد. اما این بندهٔ روسیاهِ خدا، با بضاعتِ مُزجاتِ خویش، در این مختصر تنها به ترجمه ساده و روان این نورگفته بسنده کرده است. که این ترجمه، برای عزیزانی که به زبان عربی آشنایی ندارند، می‌تواند گام نخست باشد برای بهره‌گیری از محتوای این حدیث و **إِنْ شَاءَ اللَّهُ**، عمل به آن.

در ادامه این مقاله برای نشان دادن جایگاه این روایت در نگاه ما و نگاه‌های استوانه‌های مذهب اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام یعنی علمای شیعه و تأکید ویژه بعضی از اساتید اخلاق، عرفان و سیر و سلوک برای استفاده از حدیث عنوان بصری و ملازمت و مصاحبت با آن، دو مطلب تقدیم می‌گردد.

حدیث عنوان بصری در کتب علمای بزرگ شیعه

با آن که «عنوان بصری» -راوی حدیثی که متن عربی و ترجمه آن را در کتاب حاضر ملاحظه می‌فرمایید- شخصی است که نام وی در کتب علمای ما جزو رجال شیعه ثبت نشده است، اما این موضوع سبب



نگردیده است که جمع زیادی از علمای بزرگ و
 أعلام مکتب اهل بیت علیهم السلام از گذشته تا کنون، حدیث
 نقل شده به وسیله او را فاقد ارزش تلقی نمایند و از
 نقل و یا حتی تکیه و استناد به مطالب آن خودداری
 کنند.

این حدیث شریف و نورگفته عالی مضمون از دیر
 زمانه، محل توجه جدی عالمان نامی شیعه و چه بسا
 مورخان و تجل و تعظیم آنان بوده است و برخی از آنها،
 آن را به شکل کامل و برخی دیگر نیز قسمت‌هایی
 از آن را نقل کرده به مفاد آن استشهاد و استناد
 جسته‌اند. پژوهش گران، دانشمندان، فقها و محدثانی
 نظیر:

۱. ابوالفضل علی بن حسن بن فضل طبرسی در باب
 نهم (فی ذکر المواعظ) از کتاب «مناجاة الأنوار فی
 غرر الأخبار» (تحقیق مؤسسه آل البیت علیهم السلام لإحياء
 التراث)، ج ۲، ص ۳۲۰؛
۲. شیخ بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، معروف به
 شیخ بهائی در کتاب الکشکول، (تحقیق طاهر احمد
 زاوی، مفتی جمهوری عربی لیبی)، ج ۲، ص ۴۴؛
۳. شیخ محمد باقر مجلسی، معروف به علامه مجلسی
 در کتاب بحار الانوار (بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار
 الأئمة الأطهار)، ج ۱، ص ۲۲۴، کتاب العلم، باب



هفت: آداب طلب العلم و احكامه، ح ۱۷؛

۴. شیخ عباس قمی در کتاب الکفی و الألقاب، ج ۲، ص ۸۵؛

۵. سید محسن بن عبدالکریم امین حسینی عاملی در کتاب أعيان الشيعة، ج ۴، ص ۷۲؛

۶. شیخ محمد حسین مظفر در کتاب الامام الصادق (ع)، ج ۲، ص ۵۳؛

از جمله بزرگوارانی هستند که این روایت را به صورت کامل نقل کرده‌اند.

افزون بر این آناظم، همان گونه که اشاره گردید، شخصیت امام علی (ع) حدیثی دیگری نیز متناسب با بحث خویش - اعلم از بحث اخلاقی، فقهی، اصولی و غیره -، تنها به ذکر موصی حاجت بسنده کرده، بخش‌هایی از این روایت ارزشمند را نقل نموده‌اند؛ که از آن جمله، صرفاً به سان مثال می‌توان از این موارد نام برد:

۱. شیخ زین الدین بن علی عاملی، معروف به شهید ثانی در کتاب منیة المرید (منیة المرید فی أدب المرید المستفید)، ص ۱۴۸؛

۲. شیخ محمد بن حسن بن علی، معروف به شیخ حر عاملی در کتاب وسائل الشیعه (تفصیل وسائل الشیعه

۱. شایان ذکر است منبع نقل حدیث عنوان بصری در کتاب پیش روی‌تان نیز همین مورد - بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۲۴، ح ۱۷ - می‌باشد.



مقالات

۱. إلى تحصيل مسائل الشريعة، ج ۱۸ (كتاب القضاء)، باب ۱۲ از ابواب صفات القاضی و ما یقضى به، ص ۱۲۷، ح ۵۴؛
۲. شیخ یوسف درازی بحرانی در کتاب الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة، ج ۱، ص ۷۶؛
۳. شیخ فخرالدین طریحی در کتاب مجمع البحرین و مطلع التبرین، ج ۳، ص ۱۰۸؛
۴. شیخ مرتضی انصاری در المقصد الثالث من مقاصد الکتاب فی الشک، از کتاب رسائل (فرائد الاصول)، (دو جلدی)، تحقیق عبدالله نورانی، چاپ جامعه مدرسین، ج ۱، ص ۳۴۷؛
۵. شیخ محمد تقی بروجرودی نجفی در کتاب نهاية النعمان فی تقریر أبحاث العلامة المحقق آية الله العظمى الشيخ آقا رضا اللهی العراقی، ج ۳، ص ۲۴۶؛
۶. میرزا حسن طبرسی در کتاب مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، (تحقیق مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث)، ج ۱، ص ۲۹۰؛ ج ۱۶، ص ۱۰؛ ج ۱۷، ص ۳۲۲؛
۷. سید علی اصغر جابقی در کتاب طرائف المقال فی معرفة طبقات الرجال (تحقیق سید مهدی رجائی، چاپ کتابخانه آیت الله عظمی مرعشی)، ج ۲، ص ۴۶۰؛
۸. شیخ علی نمازی شاهرودی در کتاب مستدرک سفینه البحار، ج ۲، ص ۴۶۹؛ ج ۴، ص ۲۵۲؛ ج ۷، ص ۳۵۲؛ ج ۸، ص ۱۷۹؛
۹. سید محسن حکیم در کتاب مستمسک العروة الوثقی، ج ۳، ص ۲۸۷.



علامه مجلسی در موسوعه بزرگ حدیثی خود - بحار
الانوار - علاوه بر نقل متن کامل روایت عنوان بصری
در جایی که اشاره کردیم، در جلد ۲ صفحه ۲۶۰ نیز
مجدداً متعرض ذکر آن شده است، البته با این تفاوت
که این بار فقط قسمتی از حدیث مذکور را آورده
است و نه تمام آن را.

گرچه نقل این حدیث، به وسیله علمای شیعه، منحصر
به این مورد نیست اما به نظر می‌رسد همین اندازه
برای نشان دادن میزان عنایت و توجه به حدیث عنوان
بصری در کتب معتبره بر خلاف پاره‌ای تصریحات
بر عامی مذهب بودن را بدان آن، کافی باشد.

بحمد الله در زمان حاضر نیز کتب علمای و فقهای
گران قدر ما خالی از توجه به متن و مفاد این حدیث
نبوده، حتی شرح‌هایی هم به وسیله برخی از فضلا
بر آن نوشته و منتشر شده است که طبیعتاً نیازی به
برشمردن اسامی همه محققان، علما و حتی مراجعی
که در حال حاضر در قید حیات هستند و این حدیث
را تلقی به قبول کرده و به نقل تمام متن حدیث یا



قسمت‌هایی از آن پرداخته‌اند نیست.

ولکن تنها برای نمونه به استاد مکرم و مرجع معظم
آیت الله شیخ حسین وحید خراسانی اشاره می‌شود
که ایشان در بخشی از کتاب «به یاد آن که مذهب
حق، یادگار اوست» (اقتباس از مقدمه‌ای در اصول
دین و بیانات) که درباره امام صادق علیه السلام می‌باشد، در
مقام ذکر مواردی برجسته و شاخص از نور گفته‌های
ششمین خورشید تابناک سپهر امامت و ولایت، در
تفسیر کلام اخلاق، ترجمه این روایت را ختم کلام
خویش قرار داده و بدین وسیله بحث ایشان، حُسن
ختم یافته، مذاق آیه شریفه «و خَتَامُهُ مِسْک»
گردیده است.

در پایان این قسمت، شاید یادآوری این نکته برای
عزیزانی که کتاب ارزشمند و آموزنده «داستان
راستان» اثر اندیشمند بزرگ اسلامی آیت الله شهید
مرتضی مطهری را خوانده‌اند نیز خالی از لطف نباشد،
که داستان هفتاد و یکم این کتاب با عنوان «در
جستجوی حقیقت» که در جلد اول آمده است، قصه



عنوان بصری و رفتن او به سراغ امام صادق علیه السلام و دریافت همین نور گفته عالی مضمون از ایشان می باشد. البته استاد شهید به تناسب موضوع و محتوای کتاب خود، که یک کتاب داستان است، فقط مطلع روایت و بخش نخست آن را که جنبه داستانی دارد، آورده و به حکایت چگونگی ورود و شأن صدور این حدیث پرداخته است.

منابعی که مرحوم مطهری در پاورقی این داستان (روایت) برای آن ذکر کرده است عبارتند از: «الکُنْی و الألقاب جلد ۲، نیل کلمه «البصری». نیز بحار، ج ۱ / ص ۲۲۴، حدیث ۱۷.

سفرش ویژه مرحوم قاضی دربار حدیث عراق بصری بر اهل حکمت، معرفت و بصیرت پوشیده نیست که قیل و قال فیلسوف و ذوق و حال صوفی در آستان اهل بیت علیهم السلام تقلای پشه را می ماند در پیشگاه عنقا! اما شایسته و بایسته است که در همه میادین و از جمله در پهنه سیر و سلوک معنوی و در طی طریق الی الله نیز اساتید اخلاق و عرفان، شاگردان و اطرافیان



خود را، من البداية الى النهاية و از آغاز تا انجام، به نور گفته‌های ذوات مقدسه طاهره مطهره زکيه نوریه چهارده معصوم علیهم السلام که ترجمان و تبیین و تفسیر و تفصیل کلام حضرت پروردگار صلی الله علیه و آله می‌باشد ارجاع دهند.

بر همین اساس است که عمل مرحوم مبرور آیت الحق، میرزا علی آقا قاضی طباطبائی رحمته الله - استاد جمعی از عارفان و مردان کم‌نظیر الهی در قرن اخیر همچون سید محمد حسین طباطبائی، آیت الله شیخ محمد تقی آملی، سید محمد حسین طباطبائی، آیت الله شیخ محمد تقی بهجت، استاد معظم ما حضرت آیت الله شیخ محمد تقی بهجت و ده‌ها شخصیت بزرگ دیگر - حقیقتاً ستودنی است؛ چرا که وی به عنوان دست‌ری و پایه اساسی و مهم، به تلامذه خود و مریدان سیر و سلوک ابی الله سفارش می‌کرد که به محتوا و مضمون حدیث عنده بسری، عمل نمایند و آنان را بدون التزام به مفاد این حدیث نمی‌پذیرفت و حتی به همین قدر هم اکتفا نکرده، به آنان می‌گفت باید این حدیث را بنویسند، همواره



به همراه داشته باشند و به عنوان برنامه‌ای ثابت و همیشگی، هفته‌ای یکی دو بار آن را مورد مطالعه قرار دهند.

مرحوم علامه سید محمد حسین حسینی طهرانی در صفحه ۱۷۶ از کتاب روح مجرد (یادنامه موحد عظیم و عارف کبیر، حاج سید هاشم موسوی حداد از أقدم و افضل بلامتناهی اخلاقی کبیر، عارف بالله و بامر الله، آیت الله العظمی حاج سید علی قاضی طباطبائی تبریزی)، ضمن ذکر این دستور و سفارش مرحوم قاضی به شاگردان سلوکی نویسنده، درباره روایت عنوان بصری می‌گوید:

[مرحوم قاضی] برای گذشتن از نفس اماره، و خواهش‌های مادی و طبعی و شهوی و غلبه که غالباً از کینه و حرص و شهوت و غضب و زیاده‌روی در تلذذات برمی‌خیزد، روایت عنوان بصری را دستور می‌دادند ...

این روایت، بسیار مهم است و حاوی مطالب جامعی در بیان کیفیت معاشرت و خلوت، و



مقدمه

کیفیت و مقدار غذا، و کیفیت تحصیل علم، و کیفیت حلم و مقدار شکیبائی و بردباری و تحمل شدائد در برابر گفتار هرزه گویان، و بالأخره مقام عبودیت، و تسلیم، و رضا، و وصول به اعلی ذروه عرفان و قلّه توحید است.

به حسب اطلاعی که راقم این سطور، کسب نموده است، پس از علامه قاضی نیز تا این زمان بسیاری از اسامی اخلاق، عرفان و سیر و سلوک، به خصوص آنان که به نوعی جزو پرورش یافتگان مکتب اخلاقی و عرفانی مرحوم قاضی بوده اند همین سنت حسنه را پیشه ساخته، به عنوان سفارشی ویژه، توجه به مطالب حدیث عنوان بصری، بهره گیری از معارف آن، عمل به توصیه های آن و مداومت بر یادآوری آن را مورد تأکید فراوان قرار می دهند.

باشد که ما نیز از عاملان به این سفارش پُرارج و از بهره وران کامل از این نور گفته جلیل القدر باشیم؛
بمنه و کرمه.

والسلام علینا و علی عباد الله الصالحین

